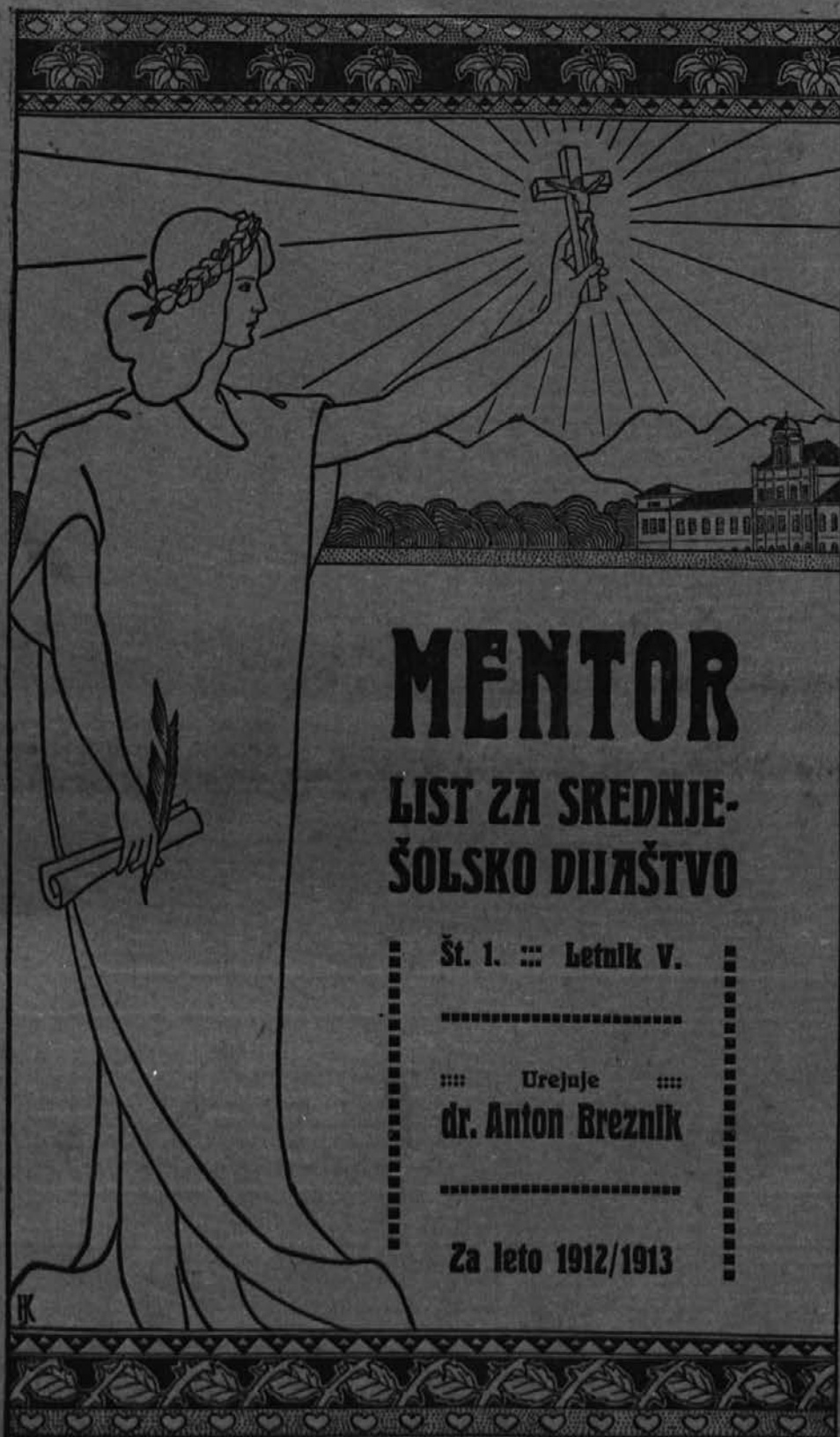

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 1. ::: Letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Delo. (Ksaver Meško)	1
Iz domačega življenja čebele. (Prof. Fr. Pengov.)	3
Dva grobova. (Pesem.) (Fr. Žalko.)	7
Homunkulus v slovenskem in latinskem pregovoru. (J. Samsa.)	8
Čez Dunaj in Budimpešto v Belgrad. (Jos. Lavtižar.) . .	12
Za klavzuro. (Domen Otilijev.)	17
Drobiž	22—24

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikelnaste lepe anker ure od 4'50 naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — **Lepe novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah.** Naročajte novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastonj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

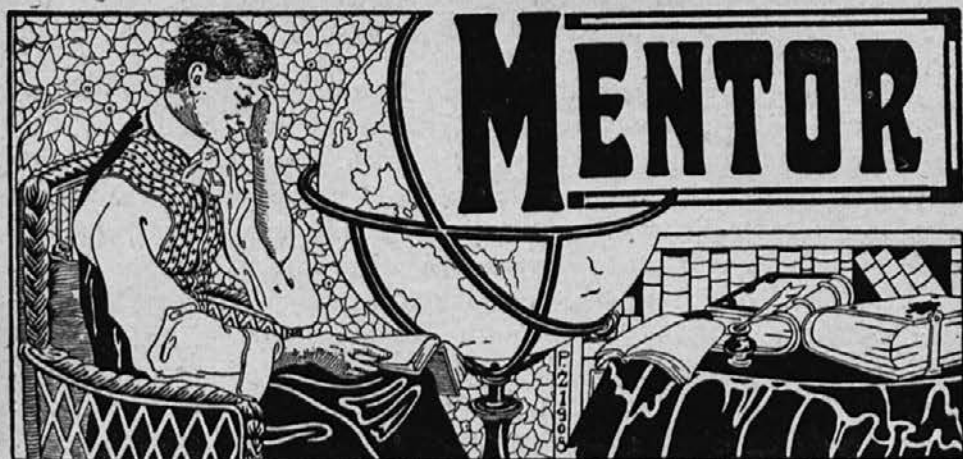

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 1.

Ksaver Meško:

Delo.

Dva mogočna stebra poznam v življenju: vero in delo. Čim bolj se kdo opre ob njih, tem krepkeje stoji v viharjih sveta, v nestalnosti življenja.

Ali Vam naj govorim o veri? Ali naj nosim v naprtniku vodo v Savo, s slabotno roko kamenje na Triglav? Človek brez vere — ali ni kakor slepec na poti? Ali ni kakor lačni, ki nima drobtinice kruha, kakor žejni sredi puščave, kakor ponesrečeni mornar na visokem morju, ki od žeje umira? Ali ni kakor otrok ob smrti materini, ki mu nihče ne da ne ene tolažilne besede?

Kaj bi Vam naj govoril o blagoslovu oči, vida, o potrebi kruha in vode, o sreči in dobroti blage besede v najtežjih dneh? Kaj bi Vam naj govoril o veri, ki nam je vse to in še mnogo več!

A delo!

Kakor je kralj ptic, orel, lepši in mogočnejši, ko razpne s silno močjo peruti in se ponosno in zmagovito dviga proti solnčni obli, nego ko leno sedi in dremlje na kaki čeri, tako je človek lepši in znamenitejši ob delu nego v lenobi (ako dela nego če pase lenobo). Delo nas oživlja, nam krepi moči in jih ohranja mlade in prožne — seve ne čezmerno, neuravnano delo — delo nas dviga nad zemljo in njene vsakdanjosti; da delo, z dobrim namenom opravljano, nas posvečuje. Naš namen na tem svetu je delo. „Človek je za delo rojen in ptica za letanje.“ Job 5, 7.

Lenuh je zaničevanja vreden človek. Že knjiga božja slika njegovo nizkost in ničvrednost, nespamet njegovo. „Kar je zobem kis in očem dim, to je lenuh njim, ki ga pošljejo“ (ki ga imajo v službi). Preg. 10, 26.

„Lenuh pravi: Lev je zunaj, sredi trga bi me utegnil umoriti.“ (Lenuh vidi težave in nevarnosti, kjer jih ni.) Preg. 22, 13.

„Kakor se vrte vrata na svojih tečajih, tako lenuh v svoji postelji (nikoli ne more vstati). Lenuh svojo roko pod pazduho drži in jo le s težavo do svojih ust prinese. Lenuh se zdi sam sebi modrejši od sedmih mož, ki pripovedujejo pregovore.“ Preg. 26, 14–16.

„Šel sem čez njivo lenega človeka in skozi vinograd neumnega moža. In glej, vse je bilo polno kopriv, in trnje je pokrivalo njegovo površje, in kamnata ograja je bila podrtá. Ko sem to videl, sem si k srcu vzel in iz zgleda sem si nauk posnel ter sem rekel: „Nekoliko boš spal, nekoliko dremal, mrvico boš roke križem držal, da si odpočiješ, — in pomanjkanje bo čez te prišlo kakor tekavec in siromaštvo kakor oborožen mož“ (ki se mu ne boš mogel ustavljati v svoji dremavosti). Preg. 24, 30–34.

Kdo izmed Vas bi maral biti tak?

Glejte, prišli so spet dnevi dela!

Ne trdim s tem, da v počitnicah niste delali. Saj tedaj bi ne bili živeli! Zakaj življenje brez dela — ali je življenje?

Posvetili ste najbrž svoje moči večinoma podrobnemu delu. Dobro! Dandanes ni kmalu kaj tako važno kakor podrobno delo. Pri nas, malem narodu, trikrat važno! Predavali ste v društvih — kaj lepšega in koristnejšega si morete misliti? Če ste oplemenitili le eno srce, če ste vsejali vsaj v eno dušo seme dobrega, kal navdušenja, ste storili mnogo. Izpisovali ste uloge kake dobre igre — dobro delo! Prepisovali ste sekirice lepe pesmi — lepo delo! Pripravljali ste fanta na vzprejemni izpit za gimnazijo — izvrstno delo! Upam, da samih sebe niste pozabili: ponavljali ste — potrebno delo!

Zdaj, ko ste pričeli šolo, boste posvetili vse moči delu. Delu zase! Vse, kar bogati duha, blaži srce, vse to naj Vam bo resno, sveto delo. Pred vsem skrbite sedaj — za šolo! To sem mislil z besedami: „Delo zase“. V resnici je v isti meri delo za Vaše domače, stariše, brate, sestre, delo tudi za narod. Kaj hočemo z ljudmi, ki samo stoje med nami, zahtevajo kruha od naroda, vse prekriticirajo in zlovoljno obsojajo, a narodu ničesar ne dajo? Delajte zdaj zase! Tako boste nekoč z uspehom delali za narod. Zdaj polagate temelj. A če je temelj slab, kakšno stavbo morete postaviti nanj? Nič mi ne imponira, če kdo pravi: „Nič se nisem učil, pa sem vendar znal.“ Plitvi se mi zde taki ljudje. In prej ali slej obtičijo.

Malo mi imponira, če berem: „Spet se je vrnil nov doktor z Dunaja, iz Prage, iz Gradca.“ Imponira pa mi, če se sme o kom reči: „Čil, navdušen delavec se spet vrača v domovino.“ Delo je vrednota življenja, doktorat je čast, ki si jo mora človek pač z resnim delom zaslužiti, ki pa sama ob sebi nikomur ne koristi.

Zdaj je veliki Vaš čas, ne zamudite ga! V največjem trenutku človeške zgodovine so vojaki na Golgoti vadjali! Zaigrali so najznamenitejši čas življenja in večnosti. Ne bodite njim enaki! Ne zaigrajte svoje mladosti! Čas kipeče moči je; zato naj bo čas — dela.

Na delo torej! Naj vam delo ne bode jarem in breme, cvetoče veselje vam bodi! Tako vam bode v blagoslov in v odrešenje. Vam in narodu...

Prof. Fr. Pengov:

Iz domačega življenja čebele.

Pred Tomaževim mlinom stoji orjaška lipa in pod njenim varstvom ulnjak z raznovrstnimi panji, od preproste gorenjske škatulje do pokončnega dvonadstropnega Gerstungovca, od velike kasarne amerikalanskega sestava do ponižnega okroglega koša iz hrvaške slame.

Bilo je med šmarnimi mašami. Iz panjev so se usipale trume sivih kranjic z belimi pasovi po telesu, druge so se vračale s paše trudne in težko dihaajoč, padale neslišno tiho na brado (letavno deščico) in hlastale z dušnicami na zadku hrepeneče po svežem zraku. Na zadnjih nožicah so nosile „hlačke“ iz zlatega cvetnega prahu.

Marsikatero pridno delavko je težko breme in dolgo letanje tako upehalo, da je zastonj napenjala nežna jadrea svojih krilc, da bi jo ponesla domov. Na potu je pala v travo, vtaknila glavo v cvetno čašo in dolgo počivala. Ko je prišla k sebi, je deloval zopet s svežo silo njen aeroplan ter rezal poletno ozračje s sladkim svojim bremenom.

Slabeje pa se je godilo tistim, ki so lezle in se zaletavale tu in tam na pesku pred ulnjakom. Kljub vsem naporom se niso mogle vzdigniti kvišku; pretežko telesno delo je napravilo že tako kratkemu njihovemu življenju še predčasni konec.

Tri tedne je rabila taka sirotica za svoj razvoj v satni celici, štirinajst dni približno se je učila na „gospodinjskem tečaju“ v panju domačega dela in potem — komaj dva meseca je znašala medene zaklade od zunaj in že se je upehala do smrti... Zastonj se je upirala ta in ona, da bi se povzpela do žrelca, da vsaj umrje med domačinkami — tudi to ji ni bilo usojeno. Prej ali slej je pala v gosto travo, ki ji je postala pokopališče...

Hvala Stvarniku, da tak žalosten konec ni doletel prevelikega števila pridnih delavk. Velika večina je dospela srečno do domačih vrat, hitela po trenutnem pozdravu v medne prostore, kjer je viselo

od stropa doli lepo satje sestavljeno iz pravilnih šesterostranih stanic, deloma snežno belo „deviško satje“, durgo starejše že zarumenelo, a lansko temno zarjavelo.

Med so izlivale delavke v satje, čegar vosek je bil ojačen s smolo na mestu, kjer se je držal stropa ali okvirčkov. Pri satju, odločenem za zibelke, so delavke najprej oprezno pregledale, ni li v stanicah jajčeca ali črviča (ličinke) in šele potem so stresale svojo „obnožino“ vanje ter jo poteptale s svojimi glavicami.

Jeli veliko peloda, ki ga prinese delavka na enem potu domov? — Pač majčkena je medena kapljica, ki jo privleče čebelica morda iz velike daljave in izlije v stanico. Toda čebela nosi in naklada, vestno in stanovitno in tako se izpolnuje pri nji do pičice

zrno do zrna pogača,
kamen do kamna palača;

pred vami stoji o mali Gospojnici palača, ne iz kvadrov, pač pa iz čudovitega voska in cvetnega nektarja, ki hrani celi številni narodič v panju preko neprijazne dolge zime.

Mladice, ki so se izlegle pred kratkim in še ne znajo čvrsto letati, imajo v panju dosti dela. Prva nabira po tleh razne smeti, jih nosi na brado in spušča doli na pesek pred ulnjakom, druge izdelujejo umetni vosek.

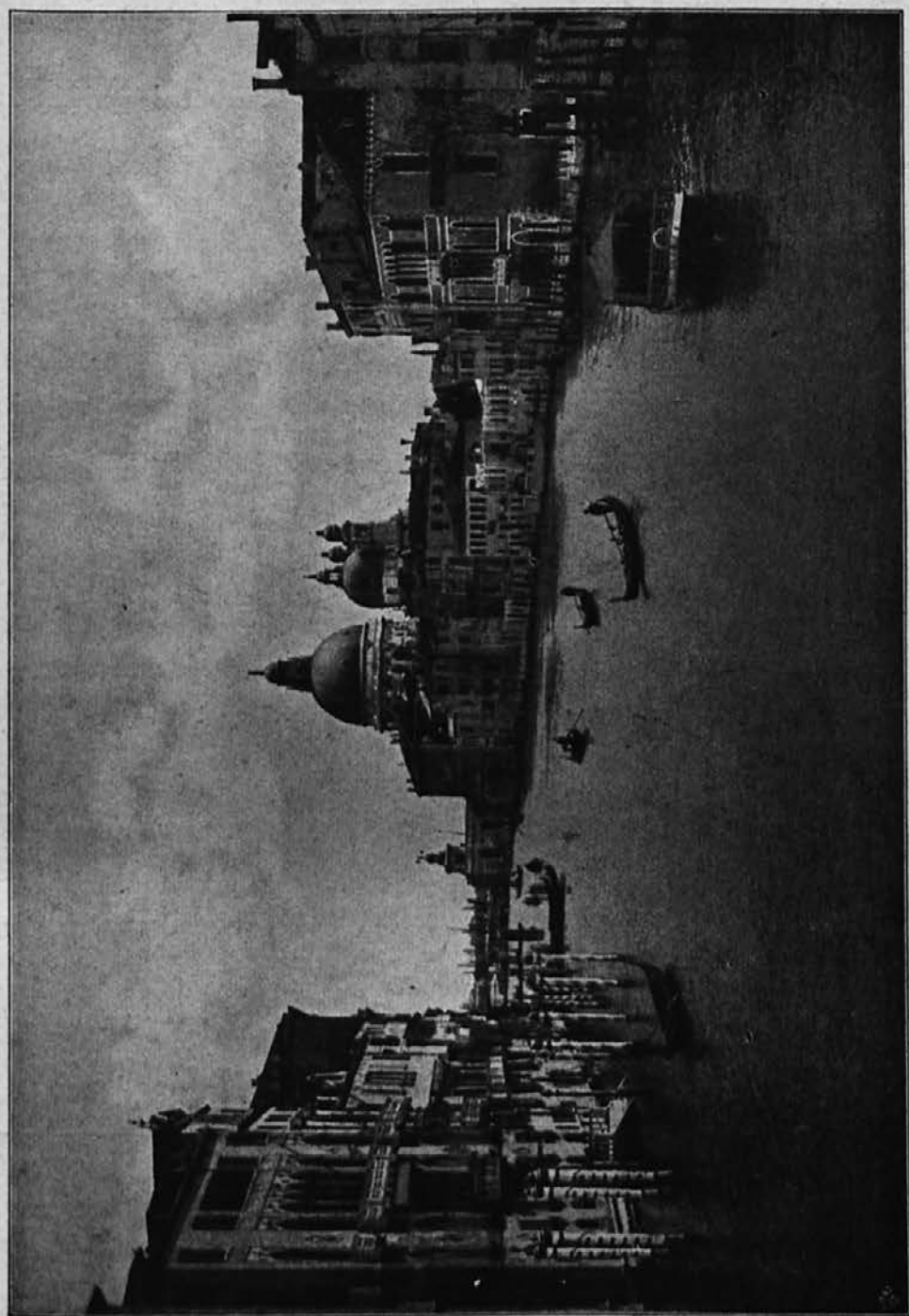
V obliki peterooglatih luskinic z bisernim sijajem potijo izmed trebušnih obročkov svoje stavbeno gradivo, prozorno in krhko opeko. To prežvečijo v ustih, jo zvaljajo s sprednjimi nožicami in nato lepijo nove bele stanice, tako čiste in pravilne, da se ti ob njih pogledu smeje srce.

Povsodi je šum in bučanje, vrvenje in pehanje od ranega jutra. V vsakem panju je po deset do petnajst tisoč čebel, kar ni ravno močno ljudstvo; močni polki štejejo tudi po dvajset do trideset tisoč državljank. Misli si sedaj, dragi moj, tovarno z dvajset tisoči delavcev, kjer se drug poleg drugega poti in trudi z mrzlično hitrico, da mu kar zmanjkuje sape, z gorečnostjo, kot bi nabiral demante ali zidal stolp babilonski, po katerem poleze iz te bedne doline v raj nad zvezdami.

Taka velikanska tovarna je panj. V njej se predelavajo sokovi sladkornega tresja, ki ga ni nihče sadil in gojil, ki ne odje revežu niti pedice zemlje za borni kruhek in ki vendar raste povsodi.

Sredi vsega tega življenja in gibanja pa koraka resnobno kot orel nad planino po satu čebela, ki jo ločiš na prvi pogled po velikosti in barvi od vseh drugih.

Pred teboj stoji matica in kraljica z glavico podobno srcu, s svetlejšim telesom in daljšimi zadnjimi nožicami. V njenem spremstvu vidiš kot dvanajstero zvezd krog svetle lune kakih deset do dvanajst mlajših čebelic — dvornih dam.

Benetke : Panorama s kanala.

Matica je najstarejša izmed vseh rojakinj — preživela je že tri zime in vzgojila na tisoče delavk. In vsi ti tisoči zvestega ljudstva ljubijo svojo monarhinjo, kakor morejo ljubiti le hvaležni otroci svojo mater.

Spoštljivo delajo podložnice pot kraljici, kjerkoli se prikaže z mlado družino na satju, polagajoča zalego v celice.

Vesela je pa tudi kraljica pridnega ljudstva, ki leta danes tako vzorno, da komaj zadostuje žrelce svojemu namenu. Sinoči je bila viharina noč in po takih nočeh vsaka cvetna čaša kar prekipava medu in peloda. Kdo bi mogel ob taki priliki ostati doma?

Dve mladici, Verbenica in Gladiola gresta danes prvič na širni svet, na pašo.

Odkar sta ugledali luč sveta, sta neločljivi prijateljici. Do trenutka, ko sta pregrizli ob isti uri pokrovca svojih zibelk, nista poznali nobene druge geografije razen ozke, šesterooglate celice, ki jima je dajala prvo hrano. Ko pa sta izlezli iz stanic v beli svet kot brhki mladici, sta ugledali najprej druga drugo in se sprizjajznila.

„Kako velik je vendar svet!“ sta se čudili obe hkrati primerjajoč manjše gorenje nadstropje panja s svojo celico. Polagoma sta jeli stezati nožice in poizkušati prve korakce. Združno sta zlezli doli po satu in prišli na dno. Svet je bil veliko večji nego sta mislili pred kratkim.

Medtem so se jima pridružile starejše tovarišice, ki so ju prijazno božale in okrepčale z medenim sokom.

Tam-le od žrelca sem je prodiral v panj zlat solnčni pramen. Tega bleska mlada facetna očesca še niso mogla prenašati, zato sta se umaknili sestrici v satno senčo. Tam sta se vadili tekati urneje in urneje in naglo je temnela svetla barva mladostnih telesec.

Medtem se je izleglo nekaj mlajših sestic in ljubeznivi mladici sta jih takoj pitali. Lotili sta se tudi drugih domačih opravil: hranili nežne črvičke v stanicah, greli jajčeca in stavili umetno satovje. Pri tem delu so se jima okrepili udje, močna so postala krilca in nožice in očesca so se privadila na svetlobo pri žrelcu.

Sedmi dan po rojstvu — danes ga obhajata, ob jasnem, solnčnem dnevu — smeta naši sestrici prvič vun na brado pred žrelcem.

Verbenica in Gladiola gresta vštric, pa skoro strahoma zastanejo obema nožice pri vhodu v panj. „Kako svetel, kako čudovit, kako velik je vendar ta svet!“ ... Ta misel je polnila obe mladi glavici z neizrekljivim veseljem. Vzajemna sreča je navdajala obe prenežni srčeci z medsebojno ljubeznijo.

Na brado so priletevale in odletavale starejše čebelice v neznanu pridnosti. Verbenica stopi boječe na rob deske, razpne krilci in mahne parkrat ž njima po zraku kakor za poskušnjo. In glej

čudo! Eterično telesce se dvigne kot tenka jesenska pajčevina v nevidno zračno morje, pluje dalje in dalje v ogromni svet, vedno bliže zlatemu solncu, tako lepemu, tako smehljajočemu...

Pri vsakem mahljaju mladih kril nove prikazni, doslej nepoznane in nerazumljive, svet se menjava v svojih pestrih slikah kot kaleidoskop in postaja večji in večji. Skoro se je lotevala omotica naše Verbene. Čudoviti občutki so ji polnili srce in v bojazni se je ozrla nazaj proti rojstnemu panju. Tedaj so radostno vztrepetale njene tipalnice, kajti neposredno za seboj je videla veslati sestro Gladiolo in njena krila so se lesketala na solncu v vseh mavričnih krasotah solnčnega spektra.

Nič več se ni bala Verbenica. Vedno više sta se dvigali sestrici, vendar predaleč od doma si še nista upali. Polagoma sta se spustili zopet doli na brado in utrujeni prvega izleta v širni svet sta zlezli v temni panj med satovje. Tam sta vtaknili glavici v stanice in sanjarili o lepoti zatega solnčeca.

Prvi korak v življenje je storjen. Odslej, ljubi sestrici, se začne tudi za vaju resnobni tek dela in truda, izpolnjevanih težkih dolžnosti!

Fr. Žalko:

Dva grobova.

Na zelenem grobu
cvetko sem uzel
in na prsi mlade
sem si jo pripel.

Roža je nagnila
žalostno glavó
in mi govorila
pescico bridkó:

„Cvèti, cvèti, roža
zdaj na novih tleh —
grob enak je grobu —
kakor v prejšnjih dneh!“

„Tam v pokojnih domu
upanje živi —
tukaj v tvojem grobu,
tukaj upov — ni.

Tukaj več nobena
roža ne vzcvete,
ker je v tvojih prsih
mrtvo, prazno — vse.“

J. Samsa:

Homunkulus v slovenskem in latinskem pregovoru.

Lansko leto nam je Mentorjev urednik pokazal postanek homunkula v jezikoslovni retorti; posrečilo se mu je bolje kot Faustovemu pedelu Wagnerju. Da ga bomo pa še bolje spoznali, si ga moramo ogledati živega natančno od nog do glave, pa ne v jezikoslovni, ampak v psihološki retorti, ogledali si ga bomo v pregovoru.

„Od nog do glave“ smo rekli; to bo pač dovolj natančno. Ako koga od nog do glave premerimo, hočemo dobiti neko splošno sodbo o njem; da bi ga res merili, nam niti na misel ne pride. Bolj natančen pa je bil rimski advokat Cicero, ko je braneč svojega prijatelja Roscija „meril“ njegovega nasprotnika. Ogledal si ga je ne samo od nog do glave, ampak je bil tako indiskreten, da mu je tudi na prste pogledal; ako mi komu „na prste gledamo“, imamo pač prste na rokah v mislih; če bi mogli, bi mu pogledali morda tudi za nohte na nogah, k sreči to ni mogoče, ker hodimo, kadar nas drugi vidijo, navadno obuti. Cicero je svojemu nasprotniku lahko pogledal na prste na nogah, kajti Rimljani so bili vsi Riklianci¹, hodili so bosí ali pa v sandalih brez nogavic. Na svojem nasprotniku Cicero ni našel niti toliko dobrega, kolikor je „za nohtom črnega“; kdor pomisli, kako pogosto so se Rimljani kopali, bo uvidel, da je bilo to res malo. „Nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum ex fallaciis contare totus videtur?“ Ali ga ni od nohtov pa do temena sama goljufija?

Bolj površen je bil Horac, ko se je hvaleč lepoto nekega sužnja ustavil pri gležnjih: et candidus et talos a vertice pulcher ad imos — bel je in lep od temena do gležnjev.

Pesniki imajo pač povsod izjeme, saj smejo še dandanes dolge lase nositi; s tem jih pa seveda nikakor nočemo obrekovati, da imajo „dolge lase in kratko pamet“.

Človek je sestavljen iz samih nasprotij, je rekel nekdo. Glava in noge sta res ne samo diametralno nasprotna dela našega telesa, ampak sta si nasprotna tudi po svojem namenu. Noge so navezane na zemljo — aviatiki včasih tudi z glavo prilete na zemljo — glava pa se dviga kvišku, z glavo prodira človek veseljstvo in pride do Stvarnika, početnika svetovja. Tega nasprotja med glavo in nogami se naše ljudstvo dobro zaveda, ko pravi: Kdor nima v glavi, mora imeti v peti.

Grški sofist Protagora (480—410 pr. Kr.) je rekel: πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος — človek je merilo vseh stvari. Protagora je

¹ Rikli je bil posestnik zdravilišča na Bledu; njegovi gostje so hodili bosí ali v sandalih.

hotel s tem reči, da je naše spoznanje odvisno samo od človeka; kakor se komu zdi, tako je; ako bi se mi zdajle zazdelo, da $2 \times 2 = 5$, bi bilo to res, vsaj za-me. Zato sta Sokrat in Platon upravičeno ugovarjala temu Protagorovemu stavku. Toda v nekem drugem zmislu je imel Protagora popolnoma prav; človek je res „merilo“ vseh stvari, ta stavek pa morate razumeti dobesedno. Človek imenuje po delih svojega telesa druge stvari. „Glave“ nima samo človek, ampak tudi žebelj; pozabljivec ima včasih zelnato glavo mesto svoje. Vendar pa ne smemo vsega preveč dobesedno jemati, sicer bi nas tujec, ki slovenske kulture ne pozna, imel za ljudožrce, ako bi slišal, da jemo pri pečenki „glavnato“ solato, ali da hodimo v „glavne“ trgovine, ker bi mislil, da tam glave trgamo in da jih — z jesihom in oljem garnirane — jemo mesto telečjih.

Ušesa imajo pri nas namen sprejemati zračne valove in s tem posredovati doznavanje glasu. Kdor tega noče, jih seveda dobi „okoli ušes“; pri sekiri imajo ušesa veliko težavnejši posel, nositi morajo toporišče in nabijati les in železo, tako dobe mnogo nezasluženih „okoli ušes“. Med velikim ropotom pravimo, da „grmečega Boga“ ne slišimo; Rimljan pa je rekel: nec aures me credo habere nec tactum — nimam ne sluha ne tipa. Kdor izgine brez sledu, pa pravimo, da o njem ni ne duha ne sluha. Rimljan pa je rekel: Nec vola nec vestigium. Če Slovenec komu kaj naroča, mu pravi: Za uho si zapiši. To je dokaz, da smo mi bolj olikani kakor so bili Rimljani, ki so se za uho le vlekli. kadar so drug drugega na kaj opozarjali. Tako pravi Vergil Ecl. 63: Cynthus aurem vellit et admonuit. Modri in častitljivi Seneca pa celo pravi, da bo sam sebe za uho potegnil (de benef. IV, 36, 1): Aurem mihi pervellam. Mi imamo drugo mnemotehnično sredstvo: vozal na žepnem robcu. Včasih bi bilo seveda treba še drug vozal narediti, ki bi nam povedal, čemu nosimo prvega. Kdor ne sliši ali noče slišati, kar ukazujemo, mu pravimo, da sedi na ušesih; Rimljani pa so spali na ušesih, „in utramque aurem somnum capessat“.

Čela nimamo samo mi, ampak tudi steber, prednja stran stavbe pa ima pročelje. Kakor se po pročelju presoja cela stavba, tako se ti že na čelu pozna tvoja notranjost; zato pravi Latinec „prima fronte“ na prvi pogled. Imej torej vedno mirno vest in imel boš tudi gladko, jasno čelo in vedro lice.

Usta pomenijo to, kar se odpre; Ciceron piše svojemu prijatelju Atiku: Če ne veš, kaj bi pisal, piši to, kar ti v usta pride. — „Quidquid in buccam venit, scribito,“ fini Rimljan je seveda rekel: in mentem mihi venit. Tudi naš Prešeren je rekel bolj fino: „To govori se, kar na jezik pride.“ — V usta prilete le piščeta, a pečena nikomur, pravi Prešeren. Latinci so vpili vsi „iz enih ust“ — omnes uno ore; mi smo globokejši in temeljitejši, ker vpijemo včasih vsi iz enega grla.

Zobe imenuje že Homer *ἔγχος*, plot, ki naj varuje jezik, da ne prestopa svojih meja, ampak da ostane vedno „za zobmi“. Ker se naši zobje obrabijo, si naredi človek umetne zobe za usta, pa tudi za potrebe izvun ust. Vsaka ura ima več zob in zobcev. zlasti tukaj velja pravilo „zob za zob“, pri kolescih v uri se morajo zobje popolnoma ujemati; če je le eden preveč ali premalo, ali če zgrabita dva enega, ga seveda lahko udušita, a takoj se upro vsi drugi in odpovedo pokorščino in „bellum omnium contra omnes“ je nujna posledica. — Povečane dimenzije naših ust nam odsevajo z grabelj, ki imajo tudi čeljust in zobe, imajo pa samo eno čeljust, a to večjo nego so naše, „na zobe jim pa sami pogledjte“, če hočete.

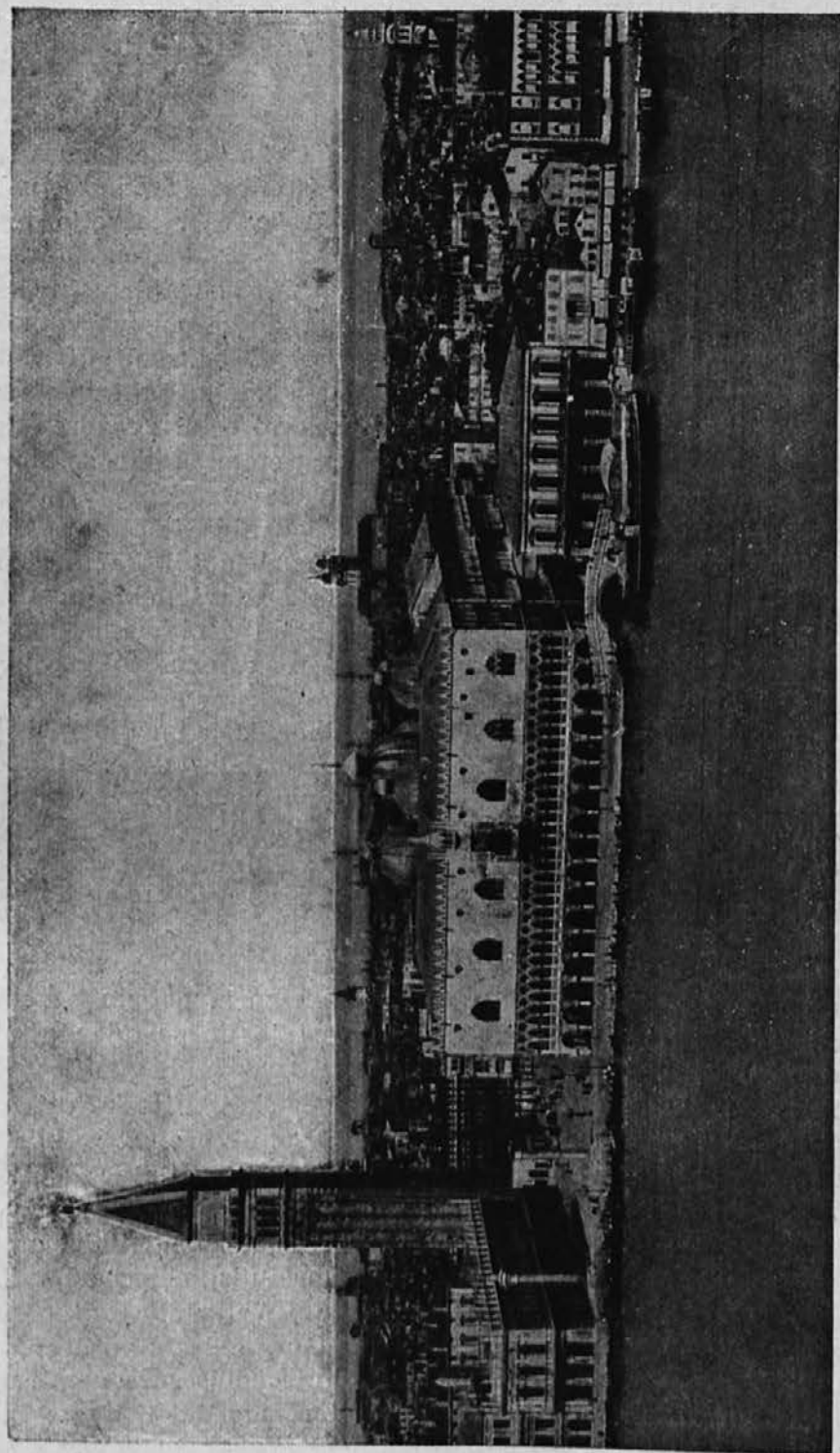
Jezik je gotovo plemenit del naše glave; kaj bi bil človek brez jezika? Zato je za to fino orodje našega govora nekoliko poniževalno, da ga nosimo tudi v čevljih, morda bi bilo za ta del usnja primernejše, če bi mu rekli rep. Pa kaj hočemo, „usus loquendi“ je tiran, „penes quem est ius et norma loquendi“. Temu tiranu se hočeš nočeš pokoriš tudi ti. Zato ti ne preostaja drugega, če nočeš imeti dveh jezikov, nego to, da ne nosiš čevljev na vrvice.

Jezik in zobje so v vedni dotiki med seboj. To se je videlo jasno zlasti pri tistem dijaku, ki o počitnicah ni hotel govoriti slovenščine, ampak je govoril samo nemško, dokler ni padel črez grablje in nad njihovimi zobmi se mu je — v veliko veselje domačih — razvezal jezik v besede: ti proklete grablje.

Kar imamo Slovenci že na jeziku, a še ne moremo prav povedati, ima Rimljan šele na koncu ustnic, pa bi že rad povedal (Plautus Trin 910: vorsabatur mihi in labris primoribus). Rimljani so bili seveda zelo zgovoren narod, govorništvo je igralo pri njih glavno ulogo v javnem življenju. Tudi pri nas mora imeti „namazan“ jezik, kdor hoče v javnosti, zlasti v politiki kaj doseči. Rimljani pa niso hoteli imeti namazanih jezikov, pa tudi ustnic ne. „Non mihi labra linis,“ pravi Marcial nekomu, ki ga hoče ukaniti; ne boš me varal. Otrokom so namreč grenka zdravila vsilili s tem, da so posodo na robu namazali z medom. Odtod latinski pregovor „os sublinere“, goljufati. Pri nas gre to hitreje, mi potegnemo ali vlečemo koga, ali ga vodimo za nos. Tako se naš Prešeren jezi: Cupido, ti in tvoja lepa starka (Venera) — Ne bosta dolgo me za nos vodila. — Cupido se je seveda smejal, če je to slišal.

In kakor je Zupančičev kapitan „barko vodil sred morja“, tako je „Kapitana »za nos vodila« mlada njegova gospa.“ (Konec.)

Benetke: Stulp sv. Marka.

Jos. Lavtižar:

Čez Dunaj in Budimpešto v Belgrad.

I.

Ako ležiš dalj časa na eni strani, je treba, da se obrneš na drugo. Prav tako se naveličáš enakomernosti, če si vedno doma. Dobro ti dé, ako kam greš. Samo volje je treba. Kjer je volja, tam se dobi tudi pot.

Dolgo vožnjo po železnici si krajšamo z opazovanjem krajev, ki hitimo mimo njih, s čitanjem ali s tem, da se pogovarjamo s sopotniki. Poslednjih sicer ne dobimo vselej, kakršne bi radi, semintja pa se vendar naleti človek, ki nam ugaja. Takšnega sem dobil potoma. Pripeljal se je iz Benetek ter mi ostal zgovoren tovariš do Dunaja. Pravijo, da je poklon prva stopnja, ako se hočeš komu prikupiti; v tem slučaju pa je zadostovala samo prijazna beseda, iz katere je sledilo prijateljsko občevanje. Kmalu sva bila na jasnem o najinih osebah in zadevah. On je bil kamnoseški umetnik, namenjen v Kijev na Rusko, da postavi neki imenitni osebi pomnik iz kararskega marmorja. Dobil sem majhen vpogled v to obrt ter je bila vožnja v razgovoru toliko bolj kratkočasna.

V Brucku ob Muri nas je zabaval lajnar, ki je imel jako slabo muziko v svojem zaboju, pa nekaj časa se tudi take „skladbe“ lahko poslušajo. Vedno je res, da razveseljuje godba človeško srce. Res je pa tudi, da najdejo preprosti napevi hitrejšo pot do duše kakor umetne fantazije, ker navadni človek ne vpraša, kaj je umetno in znanstveno, temveč se drži le naravnega, to je tistega, kar mu sega do srca.

Na oni strani Semmeringa nas je sprejela široka ravnina, po kateri so se menjevali zarastli gozdi z obdelanim poljem. Okolici se pozna, da je daleč v napredku; od postaje do postaje čutimo vedno bolj, da se bližamo srcu Avstrije.

Tujec, ki pride z dežele na Dunaj, se nekoliko težko privadi bučnemu vrvenju na ulicah. Kdor vidi živahni promet v bližini operne palače, osobito na „koroški cesti“ in še marsikje drugod, ima že nekoliko pojma o naši prestolnici. Ker je na Dunaju več ljudi kakor vseh Slovencev skup, se zgodi vsak dan toliko posebnega, da je vedno dovolj novic. V takem mestu izgine posameznik; upoštevajo se le najvišje glave, drugi ne. Veljaš le toliko, kar plačáš. Ko hodiš semintja, se lahko izgubiš, toda le vprašaj, te bodo že spravili na pravo pot. Na vprašanje dobiš seveda tak odgovor, kakršen je človek. Če je dobrovoljen, povedal ti bo vse potrebno in te morebiti še spremiljal tako dolgo, da dobiš pravo smer. Ako si pa slučajno vprašal bolj nevljudnega, je tudi njegov od-

govor kratek ali nejasen, zakaj: Kakršen mož, tako govorjenje. In tedaj moraš vprašati še koga drugega, saj Dunajčanje so vobče zelo prijazni.

Čudno, da se ne napravlja na javnih poslopih napisov. Le malokje se opazi kako ime na pročelju. Človek s kmetov gleda tako mesto z vse drugimi očmi kakor velemeščan. Temu je itak znano, kakšne gosposke bivajo v posameznih državnih ali mestnih palačah, tujec pa tega ne more vedeti. Zato mu odide marsikaj, kar bi mu ne odšlo, ako bi bral kako pojasnilo.

Ker je bil ta dan ravno 18. avgust, cesarjev rojstni dan, se je čitalo po časnikih mnogo lepega o našem vladarju, ki ga imenujejo prvega kavalirja Evrope. V cerkvi sv. Štefana se je vršila ob najstih slovesna božja služba ter so bili navzoči vsi služabniki države. Vojvoda Rudolf IV. je dal že v 14. stoletju sezidati to prostorno gotsko zavetišče, ki je bilo ob takratnih slabo obljudenih časih mnogo preveliko. Toda stari so bili praktični ljudje. Menda so slutili, da bo Dunaj kedaj milijonsko mesto in da bo v njem toliko uradnikov. Ta dan je bil izjemoma odprt orjaški glavni portal in skozi njega so vstopali uslužbenci vseh činovnih razredov, oblečeni v sijajnih krojih in odičeni z vsemi mogočimi redovi, od srebrnega križca brez krone pa tja gori do zlatega runa. In vsi ti visoki gospodje v svojih leskečih ovratnikih niso drugega kakor služabniki tistega, za čegar blagor so prišli molit. Ker je cerkev sv. Štefana zelo temna, bila je bajno razsvetljena kakor o božiču o polnoči. Pri oltarju je bila zbrana mnogoštevilna duhovščina, raz stranski kor pa se je razlegalo slovesno orglanje in petje.

Posvetnih zabav, ki se dobe v tako velikih mestih, nisem obiskal. Marsikdo, ki preživi dan v delu in skrbah, išče zvečer razvedrila v gledališčih in drugje, ne misli pa, da se pravi to Belcebuba izganjati z njegovim bratcem, nervoznost izganjati z nervoznostjo. Kaj so gledališča s svojimi razburljivimi dogodki drugega kakor morilci živcev? Kaj je varieté, kabaré, orfeum pri „pogrnenih mizah“ drugega kakor zabava pri alkoholu in nikotinu, o katerih se še ni nikdar slišalo, da bi krepila živce ampak jih le dražita! Zdrav odpočitek je iskati v vse drugem ozračju.

II.

Dolg most čez Donavo nas je ločil od prestolnega mesta Avstrije in prestavil na veliko ravnino, ki jo namaka reka Morava. Še nekaj postaj, pa smo bili na Ogrskem. Vedno sem se ogibal te dežele, ker me ni veselilo, priti vanjo. Slednjič sem vendar stopil tudi na ta tla, kakor da bi mi bilo namenjeno. Nikdar me niso zanimale te pokrajine, ne njih prebivalci in ne njih jezik, sedaj sem pa prišel ali pravzaprav padel v sredo madžarščine. In čisto

nepripravljen, kakor dijak, ki ni videl knjige. Povsod so se čitali izključno ogrski napisi, povsod se je čulo le ogrsko govorjenje; moje jezikovno znanje pa je bilo spričo tega uprav minimalno. Šlo je sicer naprej, toda večkrat na težaven način.

Ob vlaku so letali dečki in ponujali vodo z vpitjem: Fris vizét! Znanci so se pozdravljali z: Jo napot kivánok! (dober dan) ali se vpraševali: Hogy van Ön? kar bi se reklo po naše: Kako Vam gre? Madžarščina ima izposojenih mnogo slovanskih in tudi nemških besed. Opazil sem v kratkem času sledeče: gazda = go-spodar, utcza = ulica, pecsenye = pečenje, villa = vilice, csuka = ščuka, borotva = britev, draga = drago, szerda = sreda, csütörtök = četrtek, pentek = petek itd.

Prišli smo v mesto Požun (Pozsony, Pressburg), ležeče ob Donavi ter ob skrajnem vznožju malih Karpat. Tu vidi popotnik grič, na katerem stoji kraljevi grad. Požun je namreč staro mesto, kjer so svojedobno venčali kralje s krono sv. Štefana. Glavna cerkev je posvečena sv. Martinu, ki je bil rojen v Panoniji, torej nekako v teh krajih. Ogrsko domoljubje sega tako daleč, da mora tudi ta svetnik nositi narodno nošo, ki se mu prav nič ne poda. Če pomislimo, da je živel sv. Martin okoli leta 400, Madžari pa so se priselili z Mongolskega v Panonijo v IX. stoletju, moramo res občudovati njih narodno zavednost, da prištevajo tega moža svojemu rodu ter mu vsiljujejo madžarsko opravo.

Sijajen marmornat pomnik ima v Požunu tudi Marija Terezija, ki je veliko storila za ogrsko državo. Pripoznati se mora, da jej ogrski magnati niso bili nehvaležni. Ko jih je v Požunu prosila pomoči zoper Francoze, so izdrli svoje meče in navdušeno klicali: „Vitam et sanguinem!“ Na omenjenem pomniku so izklesane te tri besede, ki pričajo, da so Ogri takrat res viteško branili svojo kraljico. Saj niso bili vedno tako dinastični. Kdor zasleduje njih zgodovino, ve, da so delali in še delajo Avstriji velike težave.

V požunski okolici sem videl veliko Slovačkov in Slovačkinj. Poznajo se po svoji obleki, osobito ženske po kratkih krilih in po tem, da nosi na hrbtu vsaka navezano culo. Severovzhodno od Požuna se namreč razprostira dolina, segajoča do Visoke Tatire. Dolino namaka reka Waag in na obeh njenih straneh prebiva slovaški rod, ki bi vedel marsikaj povedati o madžarski nasilnosti. V zgodbah čitamo o kristjanih, ki so mnogo trpeli radi svoje vere ter so jim zato rekli „spoznavalci“. Prav isto velja o zatiranih Slovačih. Tudi oni štejejo marsikakega narodnega spoznavalca v svojih vrstah. Osobito slovaški duhovni so čutili že čestokrat težko roko ogrske vsemogočnosti.

Donava se nam je odmaknila za nekaj časa iz pogleda. Kmetje so orali na polju, toda živine nisem pomiloval, ker so trije pari belih volov vlekli en plug, kar jim gotovo ni delalo posebne težave. Po

drugih njivah so nakladali papriko na vozove kakor v znamenje, da smo v deželi gulijaža. V mestu Ersekujvar (ne straši se imena, Nemci pravijo Neuhäusel) so nam napravili godci majhno zabavo. Pet jih je bilo in vsi so igrali na gosli, eden pa je pobiral drobiž gorindol ob vlaku. Vrezali so jo tako živahno, da bi bil poslušal muziko dalj časa, čeprav je bila ciganska. Tu je prilika omeniti, da izgledajo avstrijski kolodvori mnogo bolje nego madžarski.

Od daleč se je jela prikazovati kupola ostrogonske bazilike. Res veličastna zgradba, ki bi jo lahko primerjal Valhali na Bavarskem. Ostrogon (lat. Strigonium, madž. Esztergom, nemški Gran) je cerkveno središče s sedežem ogrskega primasa. Spodobi se torej, da ima tako sijajno nadškofijsko cerkev. Ker je kupola že sama po sebi 79 m visoka ter stoji na griču nad Donavo, vidi se toliko mogočnejša.

Vozovi so se vedno bolj polnili s čistokrvnimi Madžari. Sedel sem med njimi in vlekel na uho njih govorico, ki se mi je zdela radi polnih samoglasnikov še precej lepodoneča. Okolica pa ni bila prav nič madžarska, temveč bolj podobna idiličnim renskim pokrajinam. Od Ostrogona in tja doli do Vača (Waizen) so se vlekli ob Donavi sami griči, obrastli z drevjem ali zasajeni z vinsko trto. Semtertje se je opazila tudi kaka grajska podrtija, ki sameva na višini in sanja o preteklih stoletjih, ko so Turki divjali tod okoli. Posebno se odlikuje na strmem skalovju stoječi Višegrad (kako lepa madžarska beseda!) s svojimi sivimi stolpi. Ta kraj je bil za časa Matije Korvina proti koncu 15. veka baie tako krasno vrejen, da so mu rekli pozemeljski paradiž.

Blizu Višegrada se loči Donava v dva dela, ki obrneta svoj tok naravnost proti jugu in tečeta združena v tej smeri doli do spodnjega Ogrskega.

III.

Če nimaš o prirodu v kako veliko mesto znanca, ki bi te čakal na določenem kraju, se ti godi navadno prav slabo. Vsaj meni se je že večkrat slabo godilo, in tako tudi v Budimpešti.

Izložili so nas na zapadnem kolodvoru. Na trgu pred kolodvorom je mrgolelo ljudi in vozov, kajti Budimpešta šteje okoli 800.000 prebivalcev. Gledal sem okoli sebe, kje bi vlovil kak napis. Bilo jih je povsod dovolj, toda vsi so bili madžarski in meni neumevni. Izbral sem si voz cestne železnice, da bi se peljal v Rakoczy-jevo ulico, kjer mi je bil priporočen hotel Panonija, toda voz ni bil pravi. Treba izstopiti in poiskati drugega. Čakal sem nekaj časa, a nazadnje se odločil za izvoščeka, ki me je za drag denar pripeljal v odločno stanovanje.

Ime Budimpešta znači dve mesti. Budim je zgrajen na višini desnega donavskega obrežja, Pešta pa na ravnini levega obrežja.

Radi množice židov imenujejo nekateri ti dve mesti Judapešta, kar je pa razžaljivo, zato se hočemo držati pravega imena. Zvezo med obema posredujejo mostovi, zgrajeni v velikem slogu.

Po Pešti nisem hodil dolgo. Tu so sicer krasne reči, toda samih visokih hiš in ravnih ulic se kmalu naveličaš. Kakor Dunajčanje tako se ponašajo tudi Ogri s svojo državnozborsko palačo, s svojo opero, s svojimi muzeji itd.; sploh so Ogri v zadnjih desetletjih hitro napredovali. Saj so bili še do leta 1867 na precej nizki stopinji omike, od te dobe dalje pa je kar kipelo med njimi. Ako greš po dolgi Andrassijevi ulici, moraš reči, da bi bila kras vsakemu svetovnemu mestu.

Med peštanskimi cerkvami zavzema prvo mesto bazilika sv. Štefana (Szent István templom) z dvema zvonikoma in z drzno kupolo. Prvotna, 52 m visoka kupola, se je leta 1868 porušila, kar pa graditelje ni oplašilo. Kmalu so postavili sedanjo, 96 m visoko, skoro še enkrat višjo mimo prve. Sicer pa sv. Štefan najbolj zasluži, da mu Madžari izkazujejo tako čast. Kaj pa so bili poprej? Kot divje mongolsko pleme v 9. in 10. stoletju huda šiba za Evropo, ne mnogo boljši kakor Huni. Šele bitka na leškem polju jih je leta 955 toliko ukrotila, da si niso upali več pleniti po tujih krajih. In tedaj se je prikazal Štefan Sveti, ki se je dal v Ostrogonu venčati za njih kralja ter imel toliko vpliva nanje, da so se polagoma pokristjanili in se poprijeli bolj rednega življenja.

Veselilo me je, da sem dobil v Pešti lepo ulico, ki nosi ime nekdanjega hrvaškega bana Zrinjskega. Saj v zgodovini ne najdemo izlepa tako požrtvovalnega domoljuba in take zvestobe, kakoršno je imel Nikola Zrinjski v boju s Turki. Kdor čita, kakšen pogum je kazal kot branitelj grada Sigeta, se mora spominjati nehote toliko slavljenih grških in rimljanskih junakov. Sultan Sulejman mu je ponujal vso hrvaško deželo v dar, ako mu izroči Siget, toda Zrinjski se ni udal nobenemu pogajanju, motila ga ni nobena čast, ker je poznal samo dvoje: ali zmago ali smrt. Ali svobodno živeti ali častno umreti. Sam je takole poročal: »Zaprl sem se v Siget, da prelijem svojo kri za Boga in domovino ter žrtvujem tudi svoje življenje, ako bo treba«. Ko je videl, da je nemogoča vsaka rešitev, oblekel je v jutro 8. septembra 1566 svilnato opravo in vzel s sabo sto zlatov, češ, da tisti, ki bo plnil njegovo mrtvo telo, ne poreče, da ni pri njem ničesar našel. Potem je šel iz grada in sekal s sabljo na vse strani, dokler ga ni sovražna krogla zadela v čelo. Zrinjski je padel kakor branitelj ogrske posesti, zato je prav lepo, da ga Ogri ne pozabijo.

Zrinjskega ulica se razteguje od bazilike sv. Štefana do donavskega obrežja. Tukaj se ti odpre pogled na višino onstran Donave. Na tej višini je razporežen Budim. Stopiva čez most, potem pa pojdiva polagoma navzgor. Potoma se spominjava preteklih stoletij, kajti Budim ima s svojo staro trdnjavo važno zgodovino za sabo.

Tukaj so dolgo gospodovali Turki, ki so bili velika nadloga za Ogre. Sultan Sulejman je prišel šestkrat z vojsko v te kraje ter po bitki pri Mohaču leta 1526 še krepkeje utrdil svojo moč na Ogrskem. Kakor so Čehe oslabilе verske, tako so oslabilе Ogre turške vojske. Šele princ Evgen Savojski je pognal polumesec nazaj, da so se po miru v Karlovcih leta 1699 začeli boljši časi.

Hitiva dalje. Kmalu sva pri Matijevi cerkvi, lepi gotski stavbi, ki jo je sezidal še v 13. stoletju kralj Bela IV., čegar truplo počiva v njej. Matijeva cerkev se imenuje zato, ker jo je kralj Matija Korvin temeljito prenovil. Sploh je ta vladar Ogrsko tako povzdignil, da se imenuje čas njegovega vladanja (1457—1490) zlati vek ogrske države. Spomina vredno je, da sta bila v tej cerkvi kronana Franc Jožef I. in Elizabeta kot kralj in kraljica.

Obiščiva sedaj kraljevi grad, ki je radi vzvišene lege in razsežne velikosti brezdvomno najlepša zgradba ne samo Budima temveč tudi Pešte. Prav lahko tekmuje z dunajskim cesarskim dvorcem ali pa ga še prekaša. V njem se hranijo krona, meč in desna roka sv. Štefana. Dvorni uslužbenec, ki nas je vodil po kraljevih dvoranah, je razlagal znamenitosti najprej v madžarskem in potem v nemškem jeziku. Ker je te stvari gotovo že stoinstokrat razkladal, govoril je vse kakor lekcijo na pamet ter le redkomu pogledal v oči, opazil pa je takoj, če je stopil kdo s preproge na leskeči tlak ter dotičnika posvaril. Sploh je bil videti temen, pust mož. Tako mehaničen postane človek, ki se bavi vedno z istim predmetom, kar je pa čisto naravno. Navada nas dela tako brezobčutne, da se polagoma ne zanimamo dosti za stvari, ki so nam vsak dan pred očmi. Opravljamo sicer svojo službo, toda nič več s tistim ognjem kakor nekdanj. V začetku velika navdušenost z upanjem, da se mora vse doseči. Ko uspehi izostajajo, ponehuje vnema. Slednjič nastopi mlačnost ali celo otrplost in udana resignacija. To je kratka zgodovina našega delovanja. Srečen, kdor ostane do konca vedno isti. Toda koliko je takih?

Domen Otilijev:

Za klavzuro.

To so še sveži, drobno popisani listi. Ko se zatopim vanje, vstane pred očmi slika prijaznega očeta Vilibalda. Vidim ga, kako obrača liste, kjer so zapisani boji in hrepenenje po večni sreči; njegov obraz je pri tem listu žalosten, pri onem spet vesel. V vse liste pa je izlita ljubezen, katera mu tudi zdaj žari z obraza . . .

* * *

Lepo pomladansko jutro, ko prodre solnce meglene plasti in zacveto polja in ozelene gozdovi! Misli moje, ki so bdele čez zimo, so

se vzdramile in odšle na pot. Njih hrepenenje je bila cerkev na gori in k nji so namerile korake. Njih namen pa božja čast, vlita pri krstnem kamenu in podvojena po srcu materinem. Zlato srce materino! Ne moreš se ločiti od sina in ga vendar spremljaš z veseljem v srcu k novemu življenju. Da, to bo novo življenje! Za zidovi sam, v tišini, kjer ne vabi zunanji klic k nasladam, živiš le Najvišjemu in hrepeniš po Njem; posvečena so dela tvoja in tvoje molitve in zagotovljeno ti je plačilo na večer življenja. Pozdravljen moj novi dom!

Šla sva z materjo čez ravni in v breg skozi gozdove. Na klancih sva postajala in počivala. Materine noge so bile trudne, moje je nagajala neka skrivna moč do cilja.

»Tako, moj sin, zdaj bodo izpolnjenje tiste želje, ki sva jih gojila skozi leta. Ločila se bova za ta svet morda za večno. Bog daj, da se snideva v božjem naročju!«

Žalostne so bile besede in legale so kakor kamenček za kamenčkom na srce. Bog ve zakaj je prišel ravno zdaj dvom o pravi poti in o poklicu. Neki odvrtačajoči glas je slikal v meni materine bolečine in njeno osamljenost, ko si bova dala roke. Morda je bila skrita v tem le skušnjava in mi nastavljala kamen na pot, da se spotaknem vanj. Zato sem dejal:

»Zakaj je tako žalosten glas, ko pa je veselo vaše srce?«

»Morda je le skušnjava. Po jeziku hoče do srca, da bi mene in tebe preslepila. A moje srce je trdno. Nič naj ne opravi sovražnik pri naju!«

Daleč in dolgo sva že hodila in cerkev na gori se ni še prikazala.

Kapelica je stala ob potu. Vse stene so bile popisane od romarjev, ki so šli na goro, a niso ostali tam. Njih pot je bil spočet morda le iz radovednosti in v hrepenenju po pozemeljski lepoti. Kip častiljivega starčka sv. očeta Benedikta je stal v odprtini in vabljivo proseč zrl na mimoidoče. Stopila sva in pokleknila na stol.

»Glej, sin, ta bo od zdaj tvoj zavetnik.«

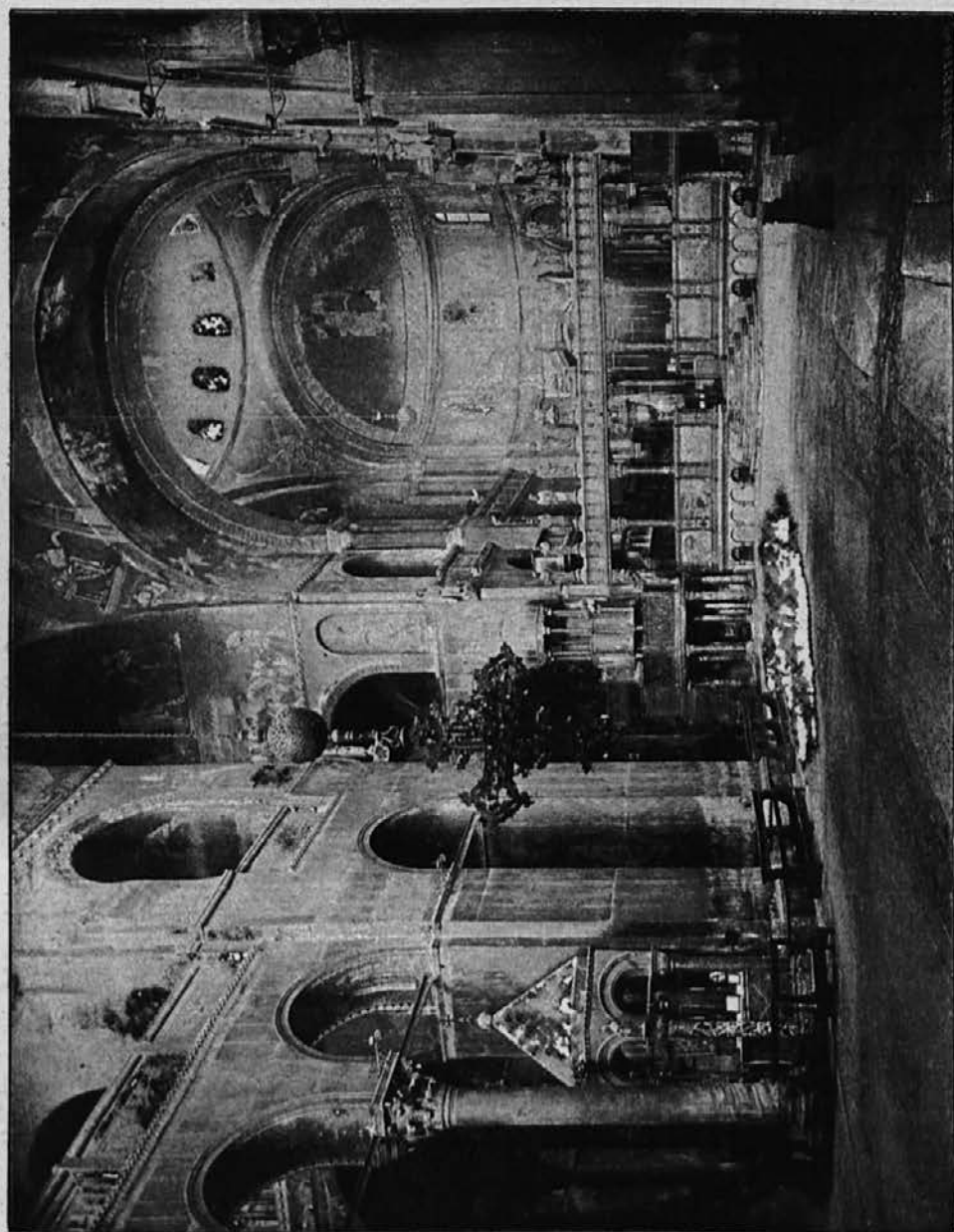
In poltiho je molila k sv. Benediktu zame. Meni se je utrnila solza iz oči, ko sem slišal materino prošnjo in čutil njeno ljubezen. Šel bi in se vrnil ž njo. Živela bi skupaj in moje roke bi jo hranile do zadnjega večera. Tako bo osamljena v solzni dolini in tuja vrata se bodo zapirala za njo. Svoje življenje je žrtvovala za me in moje srce naj bi bilo nehvaležno?

». . . in za skušnjave, da bi jih srečno premagali . . .«

Zganil sem se. Da, to je bila spet skušnjava. Pol poti sva imela za seboj in skozi gozd je že padala svetloba od svetišča na gori; zato je zli duh majal hrepeneče srce. Pokrižala sva se in vstala. Še dolga je bila pot in razmaknile so se veje nad nama: čez dolino je šel krasen popoldan. Željno se je uprlo oko na njo, da bi ugledalo romarski

cilj. In visoko na gori je stal bel božji hram, kakor prvi pomladanski cvet, ki oznanja novo življenje.

Vzradostilo se je srce in skrivna moč je pospešila korake.

Notranjščina cerkve sv. Marka v Benetkah.

Mati je molila rožni venec, jaz sem odgovarjal. Tako sva se bližala zaželenemu cilju s češčenjem na ustih in z veseljem v srcu . . .

Solnce je vtonilo za smrekov gozd in hladen večer je legel na goro. Okna so se še zlatila in ogromna kroglja na zvoniku. Čez dolino

pa je pel veliki večerni zvon. Neka blaženost iz detinskih let je objela moje srce. Morda sem slutil že takrat sladkost tega večera, morda sem jo že takrat nevede užival. Moja duša je kipela v radosti in kakoršna je bila pot za menoj, sem jo zasovražil in ne bi se vrnil več po nji.

Na travniku pred svetiščem je stalo visoko znamenje. Marija prečista je zrla na samostanska vrata proseče, naj bi ne vstopilo zlo skozi nje. Obdana od štirih debelih topolov je klicala došlecū prisrčen pozdrav in mu zagotavljala pomoč v nezgodah po nevarni poti življenja.

»Sedi, sin!«

Sedla sva na stopnice pod steber. Materine noge so bile zmučene in ne bi mogle naprej. Moje so bile spočite, da bi prehodil še tri gore do cilja. Vzela je iz malhe skorjo kruha in jo delila z menoj. Ni nama šla v slast: materi ker je bila preveč utrujena, meni ker sem s pričakovanjem zrl na samostansko zidovje s premnogimi okni.

»Tako, sin, za tistimi vrati izgineš in ne bodo te videle več moje oči.«

Zdrknila ji je solza po licu.

»Žalostni ste, ko je moje srce radostno in jočete, ko se smeje moj obraz!«

»Skušnjava, moj sin, skušnjava. Ker sva na cilju, ima še večjo moč. A ne uklonim se ji in tudi ti bodi nepremagljiv, zakaj plačilo je zagotovljeno! In ko se bo majala tvoja volja kakor trs na vodi, tedaj dvigni svoje oči k nebu in prosi: Gospod, dal si mi cilj, daj mi še trdno voljo! Kajti v Njem premoremo vse, ker nas podpira.«

»Mrak je in zvezde skoraj zaplemene. Ali greva?«

»Pojdiva!«

Težka je bila hoja, dasi tako blizu, in mati slabotna. Bogve ali bo mogla po poti nazaj? Ako omaga v gozdu, zdrkne ob prepadu, umre od žalosti? Kdo ji da kruha in kdo ji postreže, ko se skloni k počitku? Ni sorodnika in dobre duše, edino podporo ji odreka življenje.

Misli so vstajale vedno hujše in slikovite, z obraza je zginil smeh in na srce je legla žalost . . .

»Moj sin, v tvojem srcu je skušnjava!«

Izginile so misli in srce je začelo trepetati. Bogve ali te sprejmo? Ko bi te poznali, bi te ne sprejeli. Morda te sprejmo, a kako težko je za klavzuro, tega ne veš. Tam zunaj je pot k nebesom varna in brez prepadov; ni kamenja, da bi se spotikal, ni klancev, da bi se trudil. Ostani in ne prestopi praga, zakaj leta pridejo in se boš kesal . . .

»Pozvoni, sin!«

Spet je bila skušnjava. Tik pred vhodom v novi dom mi je zabranjevala korak. Bodi srce spet veselo, tvoje mladinske sanje se uresničujejo! Trenutki le te ločijo od sveta.

Potegnil sem za ročaj. Sredi tišine je zatrepetal zvonček in srce mi je začelo močneje biti. Bilo je polno pričakovanja.

Mati je šepetala v molitvi . . . Čuli so se koraki, ključ v velikih vratih je zarožljaj in vhod je bil prost. Vstopila sva oba.

Na steni je bil krasen kip prečiste Device, obdane z dvema angeljema. Pred Devico je gorela lučka. Pokleknila sva z materjo in zmolila Češčenomarijo. Poleg kipa so bila mala vrata in na njih so bile vrezane velike črke: KLAVZURA. Prav tik pred njo, še korak in z Bogom! Vstala sva in samostanski brat je že odprl vrata.

Ločiti se treba.

Kakor betlehemska mati, ko ji je vojak grabil po otroku, mi je stisnila roko in me pritisnila k sebi. Zadnjič je napela morda skušnjava moči, da bi zmagala nad njo in menoj, a še močnejše so bile Kristusove besede: Zapustil bo sin očeta in mater in šel za menoj. Kakor otroka me je poljubila in pokrižala. Usta so molčala, srci pa sta kipeli. Ni bila žalost v njih, ampak radost porojena iz uresničenih želja. Zadnjič sem ji stisnil roko in vstopil. Zadnje besede je zaklicala za menoj: »Spominjaj se matere v molitvi!«

In vrata za menoj so se zaprla . . .

* * *

Klečal sem v prvi klopi. Poleg mene je bil samostanski brat. Siva brada je lezla čez klop in rožni venec je polzel med prsti. Molil je zbrano in pobožno, tudi škripanje klopi ga ni motilo. Rešil ga je morda Bog skušnjav, da je bilo mirno srce in živelo le Njemu, ki ga je ustvaril. Tudi jaz sem potegnil rožni venec iz žepa in skušal moliti.

Pozvonilo je in dolga vrsta je prišla skozi vrata. Tiho in s kapucami na glavi so šli skezi mračno cerkev. Upognjene so bile njih glave in srca zatopljena v molitev. Priklonili so se oltarju in pokleknil v kôr.

Bogve odkod so priromali na goro! Ta je bil morda daleč tri noči in tri dni, drugi je hodil morda mesece k svetišču na gori in tretji spet je šel čez morje, da je prišel do cilja. Bogve kje so prišli na svet. Ta je morda zajokal v borni kočici, drugi morda na utrjenem gradu in spet tretji na knežjem dvoru. Cilj in hrepenenje po večni sreči je združilo njih pota in pobratimstvo v Kristusu se je sklenilo med njimi. Ista obljuba je vezala vse skupaj in ista pokorščina opata in zadnjega brata.

(Dalje.)

Drobiž.

Uganka: V kateri deželi živi ta koconožka?

(Rešitev uganke in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Uganka: V kateri deželi živi ta koconožka?

Rešitev uganke v 12. številki. Mentorja lanskega leta: Turiist stoji s svojo desno nogo na gori Dachstein. Turiist predstavlja deželo Gorenjo Avstrijo.

Uganko so rešili: Albert Slokar, Andrej Žigon, oba iz III. r. gimnazije v Gorici; Franc Breznik iz II. gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano.

Petdesetletnica Slomškove smrti. Dne 24. septembra t. l. je minulo 50 let, odkar je odložil pero največji slovenski vzgojslovni pisatelj, knez in škof Slomšek. Slovenska mladina je spomin na ta dan dostojno praznovala. Na Kranjskem so priredile skoro vse ljudske in srednje šole pod vodstvom svojih učiteljev in profesorjev Slomškove slavnosti, na katerih se je povzdigoval Slomšek po pravici kot največji vzgojevalec slovenske mladine in slovenskega naroda. Najlepše počasti mladina spomin na velikega Slomška s tem, da se navdušuje za tiste ideale, ki so prešinjali vse Slomškovo delovanje: vera in beseda materina!

Geografske drobtine. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Najhitrejša brzojavka dosedaj je prišla okoli sveta v 16 minutah in 30 sekundah. Oddali so jo v Londonu, 17 brzojavnih postaj jo je moralo oddati naprej, prešla je pot 28.613 geografskih milj (geografska milja = 7420 metrov).

Veliki Novi York ima sedaj 6.675.000 prebivalcev, število se je pomnožilo od leta 1901 do 1911 za 40-6 %. Priklopili so pa seveda nove dele, če bi vzeli prejšnje mesto samo, nimamo skoro nikakega prirastka.

Šah. Šah mat se pravi = kralj je mrtev (ne pisati matt); arabski vezir se imenuje perzijsko fers, Francozi so napravili iz tega viêrge (devica) in dobili smo na ta način v bojno igro kraljico, ki nima sicer z bojem nič opraviti. Slon se imenuje perzijsko-arabsko fil, Francozi so ga prekrstili v fou = norec, ker pa Nemcem norec ni ugajal, so ga izpremenili v »tekača«.

Največji hleb šira so poslali nedavno tega iz Kanade na Angleško.

Premier mu je bil dva metra, obod torej nad šest metrov, teža pa 3600 kilogramov.

Brade. Mnogo pišejo o bradi Rauberja viteza itd.; smejimo se, a razni podatki nam potrdijo, da so take brade možne. Znameniti Wolam Tapley iz Texasa v Ameriki se je ponašal z brado v dolžini 3·2 metra; na Francoskem živi mož Louis Coulon, čigar brke dosežejo 1·5 metra, brada pa 3·3 metra; leta 1902. je umrl v mestu Tours na Francoskem Jules Dumont in vzel seboj v grob brado v dolžini 3·65 metra.

Blisek. Ker se ljudje pred bliskom zatekajo pod drevesa in tako res marsikoga ubije strela, naj navedemo ta-le nemški izrek:

Vor den Eichen sollst du weichen
Und die Weiden sollst du meiden,
Auch die Fichten such' mit nichten,
Und bloß die Buchen sollst du suchen.

Značaj raznih narodov. Če hočemo koga prehiteti ali iti tik mimo njega, pravimo »oprostite«, Francozi rečejo excusez (èksküzé) ali pardon. Vprašajo Kitajca, kako bi prestavil excusez v nemščino. Odgovor je Weck (weg)! Dobro je pogodil.

Nekaj o ledenih gorah. Na severu pridejo navadno do 42° severne širine, večkrat do 40, semtertja pa do 38 ali 37°; na jugu navadno do širine Capetowna, torej do 35°, a 30. aprila 1894 so videli ledeno goro v širini 26° 30'. Kane je zadel v zalivu Baffin na 280 ledenih gora, nobena ni merila manj nego 60 m višine (8' jo je pa pod vodo). Drygalski je videl pri Jakobshavnu ob Grenlandiji ledeno goro, ki se je bila ravno odcepila od ledenika, višino je določil na 137 m. Sedemdeset takih gora je meril, štiri so bile višje nego 100 m, 14 od 70 do 100, 25 od 50 do 70 m, 27 pod 50 m. Ena največjih dosedaj znanih ledenih gora je bila ona, ki je plavala od decembra 1854 do aprila 1855 po Južnem Atlantiku; vsaj takrat so jo videli, srečalo jo je 21 ladij. Tudi merili so jo in dobili enkrat dolžino 60 milj, širino 40 milj, višino na najvišji točki 90 m, vsebino so tedaj preračunili na 500 kubičnih kilometrov. Ladja Valparaiso je sredi septembra 1908 oplula neko tako goro, ki je merila v širino 44 km (od Ljubljane do Ljubelja), v dol-

žino 125 km (od Ljubljane skoro do Gradca ali Rovinja ali pa do Senja; do Trsta je po zračni črti samo nekaj čez 70 km). Na dve uri daleč je bilo slišati bučanje morja, zaganjajočega se v ledene stene. Površina je bila večja nego pol kranjske dežele; umeje se, da je največja ladja proti takemu velikanu samo orehova lupina.

Hitrost nekaterih živali. Najhitrejša četveronožna žival je gazela, napravi na sekundo 27 m, seveda samo za malo časa, konj dirkač 25·3 m, ruski volčji pes 25 m, angleški hrti dirkači 18 do 23 m, napol divij psi Eskimov 15 km na uro. Povprečno predirja konj v minuti 1·2 do 1·3 km, zajec do 1·08 km, žirafa 900 m, tiger 860, severni jelen 850, volk samo 570 m, a je zelo vztrajen, napravi v eni sapi pota 80 do 100 km. Postovka preleti na uro 490 km, virgiški deževnik 415 km, sokol selivec 269, izučene lastavice 245, najhitrejši golob pismoša 190, noj s pomočjo peroti 33 km, torej nekako od Ljubljane do Podnarta. Tudi nekatere ribe so jako hitre: delfin 37 km na uro, losos 24, slanik pa 22 km.

Južni magnetni tečaj imamo iskati 72° 25' južne širine in 155° 16' vzhodne dolžine.

Na otoku Martinique je pred nekoliko leti bljuval vulkan Mont Pélee; pepel ognjenika je sedaj najboljše gnojilo za cukrov trs.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Friderik Veliki je večkrat rekel: Pogajanja brez orožja so kakor note brez instrumentov.

Sodba Zadigova. Bogat babilonski trgovec je umrl v Indiji. Premoženje svoje je zapustil dvema svojima sinovoma, vsakemu enako; vrhu tega je določil vsoto trideset tisoč zlatov onemu izmed njiju, ki ga ima rajši. Starejši mu sezida drag spomenik, mlajši pa odšteje od deleža, ki mu je pripadel, nekaj svoji omoženi sestri. Babilonci pravijo: Starejši bolj ljubi očeta, ker mu je postavil spomenik, mlajši je mislil samo na sestro, ne pa na očeta. Zadig, minister kraljev naj razsodi. Pokliče brata k sebi, najprvo starejšega, pravi mu: „Tvoj oče živi, ni umrl“. — „Hvala Bogu, a škoda spomenika, tako

drag je bil.“ — Mlajšemu pove Zadig isto. „Hvala Bogu, da je oče še živ, rad mu dam denar nazaj, a zelo ljubo bi mi bilo, če bi sestra moja obdržala svoj del.“ — „Ne bo ti treba dajati denarja nazaj, tvoj oče je mrtev, dobil boš povrhu še onih trideset tisoč, ker bolj ljubiš očeta kot tvoj brat.“

Angleški portretist Sargent je bil povabljen k nadutemu ameriškemu milijarderju, ki si je bil napravil velikansko zbirko slik. Ker se ni spoznal na take kupčije, so ga bili grdo ogoljufali in imel je vse polno Tizianov, Murillov, Velasquezov itd., v resnici pa vse skupaj ni bilo dosti prida. Sargent se pogovarja z milijarderjem o umetnosti, gresta v galerijo, bogataš se razkorači in pravi: „Imam dosti denarja, lahko si nabavim drugo zbirko, to bi pa rad blagohotno podaril kakemu javnemu zavodu. Katerega mi svetujete?“ — „Podarite jih zavodu slepcev!“

Dober odgovor. Angleški diplomat je bil povabljen k sedanjemu ruskemu caru Nikolaju na obed. Prevrnil je kozarec, rdečica ga je polila, vse je bilo v zadregi. Nikolaj, sicer jako dobrodušen, se hoče malo pošaliti in pravi: „Ali je pri vas na Angleškem taka navada?“ — „Da, včasih se pripeti kaj takega, a na Angleškem tega nihče ne opazi.“

Sultan Abdul Azis v Parizu. Turški sultani ne smejo potovati po tujem, razen če gredo v boj; vsaj navada je taka. Omikani Abdul Azis (1861—1876) bi bil pa leta 1867, kaj rad videl svetovno razstavo v Parizu. Ugibali so, kako naj ukanijo pobožne mohamedane. Nekdo je predlagal, naj se navidezno napove Franciji boj in naj odrine sultan z vojakii iz Carigrada. Nasvet je propadel. Dobili so drug izgovor, ki se jim je zdel boljši: razglasili so, da je Napoleon podaril Azisu Francijo. Če je šel ta na razstavo, je šel torej v svojo pokrajino; s tem je bila stvar rešena. Pri povratku je pa Azis lepo Francijo blagohotno odstopil Napoleonu v nadaljno vladanje.

Naše slike. Panorama s kanala predočuje en del Benetk ob slovečem Canal

Grande, ki ga ljudska govorica imenuje tudi Canalazzo. V podobi črke S veže posamezne oddelke mesta; dolg je 3,8 km, širok pa 40 do 70 m. Ta veliki kanal je za Benetke to, kar za mesto na celini glavna cesta. Po dnevi ga poživlja živahna trgovina, po noči pa ga objame sveta tišina, ki jo zdajpazdaj predramlja vdarjanje zelenih valov ob kamenito obal. Vendar ne nudi Canal Grande danes one pestrobojne slike kakor v dneh slave in moči benečanske republike. Tudi Venezia la Bella spada danes v o. 10 vrsto mest, ki žive na stara leta le še od spomina na slavno preteklost, a si v svoji onemoglosti ne morejo pomagati. V najnovejšem času se pečajo laški inženirji zlasti z vprašanjem, kako odstraniti naplavljeni prod, ki žuga zasuti Canal Grande — to „življenjsko žilo“ stolice sv. Marka. — Notranjščina cerkve sv. Marka spominja na baziliko sv. Marka, katere početki segajo v prvo polovico 9. stoletja. Okrog l. 830. so namreč prenesli ostanke sv. Marka iz Aleksandrije v Benetke in zgradili sv. Marku na čast cerkev v romanskem slogu. Prvotna cerkev je pozneje pogorela, sedanjo baziliko pa so dokončali koncem 15. stoletja. Tloris cerkve tvori grški križ s trojno podolgovato in trojno povprečno ladijo. Stene, loke in kupole krasi mozaiki, pomešani z zlatom in kararskim marmorjem. Tudi tla pokriva beli marmor. V glavnem oltarju stoji znamenita Pala d'oro, slika, ki predstavlja dogodek iz življenja Kristusovega in sv. Marka. Pod glavnim oltarjem počivajo ostanki sv. Marka. Med redke dragocenosti v baziliki sv. Marka prištevajo Edicola; to je marmornat baldahin, ki se vpenja nad križem, prinešenim iz Konstantinopla za časa 4. križarske vojske l. 1204. Stolp sv. Marka, 98,6 m visok, se je bil l. 1902 zrušil in napolnil Benečane in omikani svet s strahom in bojaznijo. Mislilo se je, da bo v kratkem zadela enaka usoda tudi druge visoke stavbe „trhljih Benedk“. Toda ta huda slutnja je bila neopravičena. Zato so že leto pozneje začeli popravljati Campanile in ga prav pred nekaterimi meseci srečno dovršili.

Dr. Fr. T.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„**SAVA**“-kreme
v korist obmejnim Slovincem!

Orkestralne maše

tudi po manjših župnijah so mogoče le

s klavirijolinskim kvartetom

Godba blaži srce. Zares plemenito godbo našim dru-
štvom (mladeniškim in dekliškim) nudi brez truda le

klavirijolina z vijolo in cello.

Čč. cerkvenim predstojništvom dajemo znaten popust
in plačevanje na obroke.

BAJDE & KO., Ljubljana, Dunajska c. 73.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Francišek Gabršček, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, plesarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Priloga se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna trdnja.

Knjigovoznica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča
v izvršitev vsakovrstnih knjigovoskih del.

Knjižnicam zastonj popust. — — Solidno delo, zmerno cene.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica štey. 4

priporoča prečastiti duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno posrežbo za jamči.

Ivan Kregar pasar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta štey. 3

a priporoča v izdelovanje vsakovrstne **cerkvene posode in orodja** iz zanesljive kovine po vzorcih ali po lastnem načrtu v poljubnem ali gu. Staro posodo popravi in prenove, posreabri in pozlati vse po priznani najnižji ceni.

Nizke cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
telovadne čevlje,
hlače, srajce, čepice,
pasove, značke
za uniforme.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tintnike, ravnila,
trikote, šestila, barve, šopice, raznovrstne razglednice in devocijonalije.